

הערות וקושיות – חושן משפט

שבר חלון של רכב שנשאר בו תינוק [תגובה] - הרב יהושע בן-מאיר

רוב ברכות ושלומים לגאון הרב גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א, בעמח"ס גם אני אודך ופרדס יוסף החדש.

בעניין שאלתו (נדפס בירחון האוצר גיליון לב עמוד קנו), באדם שהולך ברחוב ביום חם, ורואה תינוק סגור ברכב שמנועו כבוי, ואין שם מזגן. א. האם מותר לו לנפץ את החלון, כדי להוציא התינוק משם שלא יבוא חס ושלום לסכנה של התייבשות מהחום הכבד והעצום ששורה ברכב סגור, וכבר קרו לצערנו הרבה אסונות, רחמנא ליצלן? ב. ואם ניפץ את החלון, ואחרי כמה דקות בא בעל הרכב, וטוען לו שצריך לשלם לו על החלון, הצדק עם מי?

א. מצווה וחיוב גמור לנפץ מיד את החלון ולהוציא את התינוק משם, מצד פיקו"ג. אסור היה להשאיר את התינוק ברכב לבד, אפילו לכמה דקות. אפילו בסתיו כשלא חם בחוץ. זה אסור ע"פ דין תוה"ק, כפי שיבואר בהמשך, וגם אסור לפי חוקי המדינה. כל זאת מצד סכנה נוראה לתינוק. חלילה שיהיה איזה עיכוב למי שהשאיר את התינוק ברכב, ה' ישמרנו.

ברמב"ם (הל' רוצח פי"א, ד והובא בשו"ע חו"מ תכו, ח) כתב: "וכן כל מכשול שיש בו סכנת נפשות מצות עשה להסירו ולהשמר ממנו ולהזהר בדבר יפה יפה שנ' השמר לך ושמור נפשך. ואם לא הסיר והניח המכשולות המביאין לידי סכנה, ביטל מצות עשה ועבר על לא תשים דמים".

ופשוט שהשארת תינוק ברכב היא "מכשול שיש בו סכנת נפשות", שהרי כל שנה כמה וכמה תינוקות נפגעים ואף מתים מכך רח"ל. על כן פשוט שהדבר אסור מהתורה בעשה ול"ת.

ואף אם יהיה מי שיתעקש לומר שאין סכנה זו שכיחה דיה כדי שתקרא "מכשול שיש בו סכנת נפשות", מ"מ ודאי שהדבר אסור מדרבנן, כמבואר ברמב"ם (שם, הל' ה והובא גם בשו"ע שם, סעיפים ט-ג, ויור"ד קטז, א, ה) "הרבה דברים אסרו חכמים מפני שיש בהם סכנת נפשות, וכל העובר עליהן... מכין אותו מכת מרדות". והוא דינא דגמרא, שאף דברים שאינם ממש "מכשול שיש בו סכנת נפשות", מכיוון שהסכנה בהם פחות שכיחה, מ"מ כיוון שיש בהם אפילו חשש סכנה רחוק אסרום חכמים. ק"ו בהשארת תינוק ברכב, שלענ"ד הוי ממש "מכשול שיש בו סכנת נפשות", והעושה כן "ביטל מצות עשה ועבר על לא תשים דמים".

עולה מכך, שמי שאינו מנפץ את החלון ומציל את התינוק מהסכנה עובר על בלאו של "לא תעמד על דם רעף אָנִי ה'". ולא זו חמור הוא, שהרי הקב"ה ייחד את שמו עליו ואמר "אָנִי ה'". ומי שמנפץ את החלון והציל את התינוק מהסכנה מקיים לאו זה. על כן, כאמור לא רק מצווה אלא חובה גמורה לנפץ את החלון ולהציל את התינוק.

ואף שאח"כ יגיע מיד בעל הרכב, ויאמר שרק השאיר לרגע ולא הייתה סכנה, הרי הדבר דומה למי שיצא להציל ואמרו לו 'כבר נעשה מעשה' (ראה עירובין מד, ב), ושכרו גדול ככל מי שעשה מלאכה בשבת לצורך פיקו"ג.

ב. כיוון שהוא עשה בחיוב ובמצווה, לא גרע מכל מי שרדף אחרי הרודף להושיע את הנרדף ושבר את הכלים, שחז"ל פטרוהו מלשלם [ו]לא מן הדין אלא תקנה היא שלא ימנע מלהציל או יתמהמה ויעיין בעת שירדוף" [ראה ב"ק קיו, ב; רמב"ם חובל ומזיק פ"ח הי"ד, שו"ע חו"מ שפ, ג].

יתירה מזו, לא רק בממון פטרוהו חז"ל. אפילו יכול להציל באחד מאבריו, ולא טרח בכך אלא הציל בנפשו של רודף והרגו, כתב הרמב"ם (רמב"ם הל' רוצח א, יג. וע"ש בכס"מ ובמל"מ): "כל היכול להציל באבר מאיבריו ולא טרח בכך אלא הציל בנפשו של רודף והרגו הרי זה שופך דמים וחייב מיתה אבל אין בית דין ממיתין אותו".

בטעם הדבר כתב בב"י (חו"מ תכה): "ומ"ש רבינו [=הטור] ואיני יודע כיון שחייב מיתה למה אין בית דין ממיתין אותו. איפשר לומר דהיינו טעמא דהרמב"ם דכיון שנכנס ברשות אינו בדין שיהרגוהו בית דין".

איברא, שבבדק הבית (שם) הביא עוד תירוץ שלא שייך שיקבל התראה כיוון שדעתו להציל (וכע"ז כתב במל"מ שם). אמנם, לענ"ד נראה פשט דברי הרמב"ם כתירוצו הראשון של הב"י, שהרי כתב "וחייב מיתה". ומה שהקשה הטור 'כיון שחייב מיתה למה אין בית דין ממיתין אותו', נראה שלדעתו כמו שבממון תיקנו חז"ל לפטור את מי שרדף אחרי הרודף להושיע את הנרדף, ושיבר כלים, אף שמדין תורה חייב לשלם, כדי "שלא ימנע מלהציל או יתמהמה ויעיין בעת שירדוף". כך גם בנפשות, אף שמעיקר דין תורה חייב מיתה, תיקנו חכמים שאין הורגין אותו כדי "שלא ימנע מלהציל או יתמהמה ויעיין בעת שירדוף". על כן זה מצד התקנה ולא מעיקר הדין.

א"כ אם פטרו אפילו בהרגו ממיתה, כדי לעודד להציל את הנרדף, ק"ו שפטור מממון.

עד כאן דנתי בכך שהמשאיר תינוק ברכב הוא בגדר רודף [אף שהוא בשוגג ובלא כוונה] ולכן פטור על ממונו. ואף שיש מחלוקת אי רודף בשוגג ובאונס מיקרי רודף, ודאי דין הצלת נפש מישאל איכא.

אבל אף אם ירצה המתעקש לומר שאין לו דין רודף, שהרי האדם לא מתכוון ח"ו שהתינוק יפגע, וכוונתו לחזור מיד - הרי לא גרע המכוננית מדין ספינה שפסק הרמב"ם (הל' חובל ח, טו, על פי הגמ' ב"ק קיו, ב. ועיי"ש בראב"ד וברה"מ. וראה בחו"מ שפ, ד, ובביאור הגר"א ושאר נו"כ כלים שם שכנ"ד גם הראב"ד יודה): "ספינה שחשבה להשבר מכובד המשווי ועמד אחד מהן והקל ממשאה והשליך בים פטור, שהמשא שבה כמו רודף אחריהם להרגם ומצוה רבה עשה שהשליך והושיעם".

דהיינו שכאשר יש ממון שמסכן, כמו החמור בספינה או בנדון דידן החלון ברכב, מותר להזיק את הממון להציל "ומצוה רבה עשה שהשליך והושיעם". כך גם פה, ודאי מצווה רבה עשה ופטור מכל תשלום.

באה"ר וברכה"ת ויזכה כת"ר לראות בנחמת עמנו וארצנו, בבנין בית חיינו, ולשמש בקדושה בבית אשר שכן ה' את שמו שם.

יהושע בן-מאיר

האוצר ♦ גיליון ל"ד